

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра філософії та релігієзнавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
навчальної роботи та рекрутації
проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 2 від 16.10. 2019р.

ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни

МІЖПРАВОСЛАВНИЙ ДІАЛОГ В УКРАЇНІ

Підготовки магістрів
спеціальності 031 Релігієзнавство,
освітньої програми «Релігієзнавство,
міжконфесійні відносини»

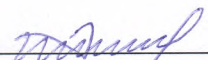
Програма навчальної дисципліни «Міжправославний діалог в Україні» підготовки магістрів, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 031 Релігієзнавство, за освітньою програмою «Релігієзнавство, міжконфесійні відносини».

Розробник: Борейко Ю. Г., доцент, доктор філософських наук, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства

Рецензент: Возняк С. С., доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та хореографічного мистецтва

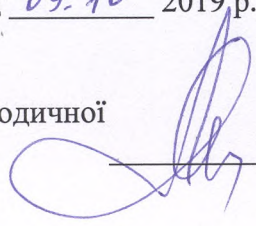
Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри філософії та релігієзнавства

протокол № 2 від 5 вересня 2019 р.

Завідувач кафедри: (Ю. Г. Борейко)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету історії, політології та національної безпеки

протокол № 1 від 09.10 2019 р.

Голова науково-методичної комісії факультету (А. Г. Шваб)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Протокол № 2 від 16.10 2019 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	03 Гуманітарні науки, 031 Релігієзнавство, Релігієзнавство, міжконфесійні відносини Магістр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 2
		Семестр 3
		Лекції 18 год.
		Практичні (семінарські) 18 год.
		Лабораторні ____ год.
		Індивідуальні _____ год.
ІНДЗ: немає	Самостійна робота 76 год.	
	Консультації 8 год.	
	Форма контролю: залік	

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Програма навчальної дисципліни «Міжправославний діалог в Україні» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістра за спеціальністю 031 «Релігієзнавство», освітньої програми «Релігієзнавство, міжконфесійні відносини». Програма містить один змістовий модуль: 1) Міжправославні відносини в Україні від відновлення автокефального руху до конституювання ПЦУ.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є особливості взаємовідносин православних церков в Україні на сучасному етапі. Метою викладання навчальної дисципліни «Міжправославний діалог в Україні» є формування у студентів цілісного уявлення про автокефальний рух в сучасній Україні, закономірності функціонування православних церков в умовах юрисдикційного поділу, характер взаємовідносин між церквами та віруючими в контексті створення Православної церкви України.

Завдання курсу полягають в ознайомленні студентів з особливостями автокефального руху в українському православ'ї протягом останнього тридцятиріччя, специфікою діалогу щодо об'єднання та співпраці православних юрисдикцій в умовах інституційного поділу, значенням характеру взаємовідносин православних церков для духовного розвитку українського суспільства, впливом політизації церковно-релігійного життя на віруючих православних юрисдикцій, рисами формування конфесійної ідентичності віруючих у контексті створення Православної церкви України.

Вивчення курсу «Міжправославний діалог в Україні» ґрунтується на міжпредметних зв'язках з релігієзнавством, філософією, соціологією, історією.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- особливості міжконфесійних відносин в Україні;
- причини конфліктів на міжконфесійній основі та шляхів їх вирішення;
- закономірності розвитку автокефального руху в сучасній Україні;
- функціонування УПЦ, УПЦ (КП), УАПЦ в умовах юрисдикційного поділу;
- специфіку міжправославного діалогу в Україні на сучасному етапі;
- характер взаємовідносин між церквами та віруючими в контексті створення ПЦУ;
- законодавство України щодо забезпечення свободи совісті;
- форми та види діяльності православних церков в Україні;
- сучасний стан міжправославного діалогу церков різної юрисдикційної належності;

- шляхи забезпечення культури толерантності у міжправославних відносинах.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Міжправославні відносини в Україні від відновлення автокефального руху до конституювання ПЦУ

Тема 1. Автокефальний рух в Україні на перетині 80-х і 90-х років ХХ століття

Відновлення автокефального руху в Україні. Організація та проведення собору священників УАПЦ 1989 року. Відродження Української автокефальної православної церкви. Затвердження відродження УАПЦ на Всеукраїнському соборі 1990 року. Діяльність УАПЦ на початковому етапі.

Тема 2. УПЦ як трансформація Українського екзархату РПЦ

Український екзархат Російської православної церкви. Харківський собор 1992 року. Українська православна церква як автономія у складі РПЦ. Питання української автокефалії в РПЦ. Намагання УПЦ здобути автокефалію. Роль Харківського Собору у становленні УПЦ.

Тема 3. Утворення Української православної церкви Київського патріархату

Всеукраїнський форум на захист українського православ'я. Всеукраїнський православний собор 1992 року. Об'єднання частини УПЦ з УАПЦ та утворення УПЦ КП. Патріарх Мстислав. Відокремлення УАПЦ. Розбудова церковних структур УПЦ КП. Постать та діяльність митрополита Філарета.

Тема 4. Православні юрисдикції в Україні в умовах інституційного поділу

Криза Української православної церкви. Становлення УПЦ як невід'ємної частини РПЦ. УПЦ КП і УАПЦ: проблеми діалогу та співпраці. Позиціонування УПЦ КП себе як помісної української православної церкви. Бачення в УПЦ КП об'єднання як приєднання. Позиція УАПЦ з приводу канонічного статусу церкви та можливості міжправославного діалогу. УАПЦ у прагненні прилучитися до Константинопольського патріархату. Відмова від курсу на Константинополь та розділення в УАПЦ. Харківсько-полтавська єпархія УАПЦ.

Тема 5. Ідея автокефалії українського православ'я у постмайданний період

Ініціатива президента В. Ющенка щодо об'єднання православних церков та створення єдиної помісної церкви в Україні. Відмова УПЦ й акцент на відновленні єдності з УПЦ КП та УАПЦ. Візит патріарха Константинопольського Варфоломія І. Позиція УПЦ КП щодо єдності українського православ'я. Діалог УПЦ КП з Константинополем щодо входження до його юрисдикції з отриманням Томосу про автокефалію у майбутньому. Умови Вселенського патріархату. Повернення УПЦ КП до попереднього бачення перспектив розвитку церкви.

Тема 6. Держава і церква в автокефальному русі після Революції гідності

Звернення Верховної Ради України до патріарха Варфоломія з проханням надати автокефалію православній церкві в Україні та подолати наслідки церковного поділу шляхом скликання об'єднавчого собору. Зрушення навесні 2018 року у справі надання автокефалії. Зустріч президента П. Порошенка з патріархом Варфоломієм. Підтримка звернення президента Верховною Радою України та ієрархами УПЦ КП і УАПЦ. Прийняття звернення до розгляду синодом Константинопольського патріархату.

Тема 7. Підготовка до надання автокефалії українському православ'ю

Початок інформування Константинополем інших помісних церков про намір надати автокефалію українській церкві. Оприлюднення документів про порушення Московським патріархатом канонічного права щодо Київської митрополії. Послідовне доведення

Константинопольським патріархатом свого права надавати автокефалію іншим церквам без будь-яких узгоджень з іншими церквами. Зустріч Патріарха Варфоломія з патріархом Московським Кирилом.

Тема 8. Процес надання автокефалії українській православній церкві

Архієрейський собор Константинопольської церкви 1 вересня 2018 року. Погодження права надавати автокефалію іншій церкві. Призначення екзархів Константинопольського патріархату для підготовки об'єднавчого собору. Підтвердження рішення про надання автокефалії українській церкві на засіданні Синоду у жовтні 2018 року. Рішення про відновлення ставропігії вселенського патріарха в Києві. Поновлення в сані митрополита Філарета і архієпископа Макарія та їх послідовників. Скасування права Московського патріарха висвячувати обраного Київського митрополита. Угода «Про співробітництво та взаємодію між Україною та Вселенським Константинопольським Патріархатом» (листопад 2018 року). Обговорення тексту томосу про автокефалію на Синоді Константинопольської церкви в листопаді 2018 року.

Тема 9. Утворення та конституювання Православної церкви України

Ухвалення рішення про участь в Об'єднавчому соборі на рівні Архієрейських соборів УПЦ КП і УАПЦ. Об'єднавчий собор 15 грудня 2018 року. Обрання предстоятеля Православної церкви України. Визнання результатів Помісного об'єднавчого собору Вселенським патріархом. Підписання та вручення томосу про автокефалію ПЦУ. Інtronізація Митрополита Київського і всієї України. Юридичне оформлення створення ПЦУ. Спроба ревізії рішень Помісного собору УПЦ КП про саморозпуск. Перехід церковних громад до ПЦУ.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	Усього	у тому числі			
		Лек.	Практ. (семін.)	Конс.	Сам. роб.
1	2	3	4	5	6
Змістовий модуль 1. Міжправославні відносини в Україні від відновлення автокефального руху до конституювання ПЦУ					
Тема 1. Автокефальний рух в Україні на перетині 80-х і 90-х років ХХ століття	13	2	2	1	8
Тема 2. УПЦ як трансформація Українського екзархату РПЦ	13	2	2	1	8
Тема 3. Утворення Української православної церкви Київського патріархату	13	2	2	1	8
Тема 4. Православні юрисдикції в Україні в умовах інституційного поділу	13	2	2	1	8
Тема 5. Ідея автокефалії українського православ'я у постмайданний період	13	2	2	1	8
Тема 6. Держава і церква в автокефальному русі після	14	2	2	1	9

Революції гідності					
Тема 7. Підготовчий етап надання автокефалії українському православ'ю	14	2	2	1	9
Тема 8. Процес надання автокефалії українській православній церкві	14	2	2	1	9
Тема 9. Утворення та конституювання Православної церкви України	13	2	2		9
Всього годин	120	18	18	8	76

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

№ з/п	Тема	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Релігійна культура як запорука громадянської злагоди в суспільстві		
1	Тема 1. Автокефальний рух в Україні на перетині 80-х і 90-х років ХХ століття Автокефальний рух в Україні у ХХ столітті	8
2	Тема 2. УПЦ як трансформація Українського екзархату РПЦ Український екзархат РПЦ: створення, структура, функціонування	8
3	Тема 3. Утворення Української православної церкви Київського патріархату Специфіка візії УПЦ КП в автокефальному русі	8
4	Тема 4. Православні юрисдикції в Україні в умовах інституційного поділу Відносини між УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ у «нульових» роках ХХІ століття	8
5	Тема 5. Ідея автокефалії українського православ'я у постмайданний період Українське православ'я між Московським і Константинопольським патріархатами	8
6	Тема 6. Держава і церква в автокефальному русі після Революції гідності Передумови початку нового етапу руху за автокефалію українського православ'я	9
7	Тема 7. Підготовчий етап надання автокефалії українському православ'ю Приєднання Київської митрополії до Московського патріархату 1686 року у сучасному осмисленні	9
8	Тема 8. Процес надання автокефалії українській православній церкві Протистояння Константинопольської церкви і РПЦ у питанні надання автокефалії українському православ'ю	9
9	Тема 9. Утворення та конституювання Православної церкви України Особливості становлення ПЦУ на сучасному етапі	9
	Разом	76

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Залік проводиться шляхом визначення підсумкової оцінки за 100-бальною шкалою і складається із сумарної кількості балів за поточне оцінювання з відповідних тем (40 балів) і модульні контрольні роботи (60 балів).

Поточний контроль (мах = 40 балів)									Мод. контр. (мах = 60 балів)	Заг. к-ть балів
Модуль 1									Модуль 2	
Змістовий модуль 1									МКР	100
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	60	
4	4	4	4	4	5	5	5	5		

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка(за 1-2-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні

		ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічний-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття, формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію

	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах
--	----	---

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на модульних контрольних роботах

4 бали – студент може розрізнити об'єкт навчання і відтворити деякі його елементи, мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності.

6 балів – студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має не чіткі уявлення про об'єкт навчання, виявляє здатність елементарно викладати думку, може відтворити кілька термінів, явищ, без зв'язку між ними; повинен вибрати вільний варіант відповіді.

10 балів – студент має початковий рівень знань; знає близько половини навчального матеріалу; здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, повторити за зразком певну дію, описує явища, процеси без пояснень причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, слабо орієнтуються в поняттях, має фрагментарні навички в роботі з підручником, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу.

16 балів – Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює поняття, наводить приклади, знає основні дати, орієнтується в хронології, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати наочні матеріали; відповіді непослідовні та нелогічні.

18 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком; користується додатковими джерелами.

20 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; уміє наводити окремі власні приклади та підтвердження певних думок, застосовувати вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; самостійно користується додатковими джерелами; частково контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми.

22 балів – знання студента є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями.

24 балів – студент вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує

загальновідомі докази у власній аргументації; висловлює стандартну аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу.

26 балів – студент володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

28 балів – студент володіє узагальненими поняттями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них.

30 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимов В. В кругах Левиафана. Православная Церковь и Украинская держава: сборник статей, исследований, интервью. – К., 2009. – 560 с.
2. Бабій М. Ю. Міжконфесійні конфлікти у контексті взаємовідносин етноконфесійних ідентичностей // Релігія і нація в суспільному житті України й світу. – К., 2006. – С. 207-218.
3. Відкритий лист Предстоятеля УАПЦ Митрополита Мефодія Філарету. URL:<http://mefodiy.org.ua/vidkritij-list-predstoyatelya-uapc-mitropolita-mefodiya-patriarhu-upc-kr-filaretu/>.
4. Документи Архиерейского Собора Русской Православной Церкви // Православный Вестник. – 1990. – № 4. – С. 11-18.
5. До питання про канонічні передумови Харківського Архиерейського Собору Української Православної Церкви 1992 р. Доповідь митрополита Волоколамського Іларіона на конференції «Українська Православна Церква на межі тисячоліть» (Київ, 28 травня 2012 р.). URL:<http://orthodox.org.ua/article/«do-pitannya-pro-kanonichni-peredumovi-kharkivskogo-arkhiereiskogo-soboru-ukraïnskoï-pravosl.»>
6. Драбинко А. Православие в посттоталитарной Украине (вехи истории). – К.: Изд-во Свято-Успенской Киево-Печерской Лавры, 2002. – 286 с.

7. Експерт розповів як українським православним переводити свої церкви з московського до київського патріархату. URL:https://espresso.tv/news/2018/04/22/ekspert_rozpoviv_yak_ukrayinskym_pravoslavnym_perevodyty_svoyi_cerkvy_z_moskovskogo_do_kyyivskogo_patriarkhatu.
8. Єленський В. Тенденції релігійних змін у світі XXI століття та їхні імплікації в українському контексті // Українське релігієзнавство. – 2008. – № 48. – С. 314-339.
9. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». – Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/resources/goverments_doc/major/43715...
10. Зарічний О. Митрополит Філарет. – Львів: «Логос», 1995. – 256 с.
11. Заява Зборів архієреїв, духівництва, чернецтва, представників православних братств і мирян Української Православної Церкви. Житомир, 30 квітня 1992 р. URL: http://archiv.orthodox.org.ua/old/library/drabinko/drab_ssilki.html.
12. Звернення єпископату Української Православної Церкви до Святішого Патріарха Московської всієї Русі Алексія II та Священного Синоду Руської Православної Церкви від 9 липня 1990 р. // Православний вісник. – 1990. – № 10. – С. 2.
16. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття. – К.: Знання України, 2005. – 551 с.
17. К вопросу о независимости Украинской Православной Церкви (по материалам пресс-конференции Блаженнейшего Филарета, митрополита Киевского и всея Украины) // Православный Вестник. – 1990. – № 11.
18. Колодний А. М. Релігійні процеси в Україні: реалії сьогодення // Релігія і церква в контексті реалій сьогодення: Тези доп. і повідомл., м. Київ, 16-18 травня 1995р.; НАН України. Ін-т філософії; НаУКМА. – К., 1995. – С. 32-34.
19. Колодний А. Церква в процесі національного самовизначення українців // Українське релігієзнавство. – 2009. – № 50. – С. 175-182.
20. Кудлай О. Міжправославний конфлікт в Україні: позиції сторін // Людина і світ. – 1998. – № 5. – С. 2 – 8.
21. Линник Ю. Розвиток Української Православної Церкви у контексті суспільно-політичних трансформацій (1988- 2015рр.). – К., 2016. – 219 с.
22. Митрополит Волоколамський Іларіон. К вопросу о канонических предпосылках Харьковского Архиерейского собора Украинской православной Церкви 1992 г. // Журнал Московской Патриархии. – № 8. – 1992. – С. 137-151.
23. Об'єднання українського Православ'я: чи почує Порошенко Константинополь? URL: <http://www.dw.com/uk/обєднання-українського-православя-чи-почує-порошенко-константинополь/a-43439774>.
24. Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення українських громадян: тенденції 2010-2018 рр. Інформаційні матеріали підготовлені до чергового засідання постійно діючого Круглого столу “Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин” 26 квітня 2018р. – К.: Центр Разумкова, 2018. – 78 с.
25. «Обращение к Святейшему Варфоломею, Архиепископу Константинопольскому, Вселенскому Патриарху, Филарета, митрополита Киевского и всея Украины. 30. 05. 92.» // Неправда московських анафем. – К., 1999. – С.287-288.
26. Переговори про об'єднання УПЦ КП і УАПЦ закінчилися скандалом. URL:<https://zz.te.ua/perehovory-pro-objednannya-upts-kp-i-uapts-zakinchylsya-skandalom/>.
27. Статут про управління Українською Православною Церквою (за ред. 1990р.) Р. 5, п.7. URL: <http://orthodox.org.ua/article/statut-pro-upravlinnya-ukraïnskoï-pravoslavnoï-tserkvi-1>.
28. Тарасенко Н. // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 9. – С. 6–17.
29. «Томос від Вселенського патріарха». Піар чи крок до помісної церкви? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29173317.html>.
30. Україна-2014: Суспільно-політичний конфлікт і Церква. Позиції релігійних діячів, експертів, громадян. – К.: Центр Разумкова, 2014. – 28 с.

31. Українська автокефалія нанесе болючого удару по становищу РПЦ – експерт. URL:<http://expres.ua/news/2018/04/22/292277-ukrayinska-avtokefaliya-nanese-bolyuchogo-udaru-po-stanovyshchu-rpc-ekspert>.
32. Шевченко В. В. Істинність релігії і проблема налагодження міжконфесійного діалогу сучасності. – Режим доступу: <http://www.kda.org.ua/statti/236-dialog.html>.
33. Шевченко В. В. Православ'я в Україні цивілізаційні виклики: історія та сучасність. – К.: Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2013. – 639 с.
34. Ярема Р. Розкольницькі рухи в українському православ'ї у XX-XXI століттях. – К., 2008. – 148 с.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ:

1. Відновлення автокефального руху в Україні у кінці 80-х років XX століття.
2. Організація та проведення собору священників УАПЦ 1989 року.
3. Відродження Української автокефальної православної церкви.
4. Діяльність УАПЦ на початковому етапі.
5. Харківський собор 1992 року.
6. Українська православна церква як автономія у складі РПЦ.
7. Роль митрополита Володимира (Сободана) у розвитку українського православ'я.
8. Питання української автокефалії в РПЦ.
9. Всеукраїнський православний собор 1992 року.
10. Утворення УПЦ КП шляхом об'єднання частини УПЦ з УАПЦ.
11. Відокремлення УАПЦ від УПЦ КП.
12. Розбудова церковних структур УПЦ КП.
13. Православні юрисдикції в Україні в умовах інституційного поділу
14. Становлення УПЦ як невід'ємної частини РПЦ.
15. УПЦ КП і УАПЦ: проблеми діалогу та співпраці.
16. Позиціонування УПЦ КП себе як помісної української православної церкви.
17. УАПЦ у прагненні прилучитися до Константинопольського патріархату.
18. Відмова від курсу на Константинополь та розділення в УАПЦ.
19. Ініціатива президента В. Ющенка щодо створення єдиної помісної церкви в Україні.
20. Позиція УПЦ КП щодо єдності українського православ'я.
21. Діалог УПЦ КП з Константинополем щодо юрисдикції та автокефалії у майбутньому.
22. Звернення Верховної Ради України до патріарха Варфоломія 2016 року.
23. Наслідки зустрічі П. Порошенка з патріархом Варфоломієм.
24. Звернення президента до патріарха Варфоломія з приводу автокефалії.
25. Інформування помісних церков про намір надати автокефалію українській церкві.
26. Порухення Московським патріархатом канонічного права щодо Київської митрополії.
27. Зустріч Патріарха Варфоломія з патріархом Московським Кирилом.
28. Архієрейський собор Константинопольської церкви 1 вересня 2018 року.
29. Рішення про відновлення ставропігії вселенського патріарха в Києві.
30. Угода «Про співробітництво та взаємодію між Україною та Вселенським Константинопольським Патріархатом».
31. Архієрейські собори УПЦ КП і УАПЦ про участь у об'єднавчому соборі.
32. Рішення Синоду Константинопольської церкви у жовтні 2018 року.
33. Об'єднавчий собор 15 грудня 2018 року.
34. Підписання та вручення томосу про автокефалію ПЦУ.
35. Інtronізація Митрополита Київського і всієї України.
36. Юридичне оформлення створення ПЦУ.
37. Спроба ревізії рішень Помісного собору УПЦ КП про саморозпуск.
38. Постать патріарха Філарета в українському православ'ї.
39. Перехід церковних громад до ПЦУ.
40. Проблема визнання ПЦУ іншими церквами.